

EIGENLIJK VOOR ALLE
PROMOVENDI

WERKBOEK BUITENPROMOVEREN

Dé praktische oefeningen
voor promoveren
naast of na een carrière

TWEEDE,
GEWIJZIGDE
DRUK

Dr. Floor Basten
Dr. Kerstin van Tiggelen, MBA

INHOUD

Voorwoord van de auteurs	9
1. WETENSCHAPPER WORDEN	11
1.1 Uw ontwikkeling als onderzoeker	12
<i>Oefening: Kruispunt der gedachten</i>	14
1.2 Willen weten	17
<i>Oefening: Van miljoenen naar veertig</i>	17
1.3 Willen begrijpen	19
<i>Oefening: Uw eigen breakdown</i>	19
<i>Oefening: De zes hoeden van De Bono</i>	20
1.4 Kritisch willen zijn	21
<i>Oefening: Herken je denkfouten</i>	22
<i>Oefening: Een collectieve misser</i>	22
<i>Oefening: Verkeerde argumenten</i>	23
1.5 Willen delen	24
<i>Oefening: Elevator pitch</i>	25
1.6 Willen innoveren	27
<i>Oefening: Originaliteit bepalen</i>	28
1.7 Willen bereiken	29
<i>Oefening: Significantie peilen</i>	30
<i>Oefening: Significantie bepalen</i>	31
2. ACADEMISCHE VAARDIGHEDEN	33
2.1 Formuleren van een probleemstelling	34
<i>Oefening: Conceptuele problemen</i>	34
<i>Oefening: Kwaliteitseisen toepassen</i>	36
<i>Oefening: Uw eigen SMART-probleemstelling</i>	38
<i>Oefening: Uw probleemstelling en onderzoeksvraag</i>	39
2.2 Ambachtelijk lezen	40
<i>Oefening: Literatuursecties</i>	40
<i>Oefening: De kern van de zaak</i>	42
2.3 Ambachtelijk schrijven	43
<i>Oefening: Structuur</i>	43
<i>Oefening: Taalgebruik</i>	44
<i>Oefening: Maak een punt</i>	45
2.4 Methodologie	46
<i>Oefening: Van vraag naar antwoord</i>	46
2.5 Verdediging	47
<i>Oefening: De promotiebeleving</i>	47
<i>Oefening: Vraag en antwoord</i>	48

2.6 Ethiek	50
<i>Oefening: uw eigen ethiek</i>	50
3. RANDVOORWAARDEN CREËREN	51
3.1 Op wie kunt u rekenen?	52
<i>Oefening: De SWOT-analyse</i>	53
<i>Oefening: De confrontatiematrix</i>	57
3.2 Grip op het proces	58
<i>Oefening: Het kans x impactmodel</i>	59
<i>Oefening: De duivelsdrieboek</i>	60
<i>Oefening: Door de bomen het bos</i>	60
<i>Oefening: Prioriteiten stellen</i>	62
3.3 Steun vanuit de universiteit	63
<i>Oefening: Is deze promotor de ware voor mij?</i>	64
<i>Oefening: SCRUM</i>	68
3.4 De promotie als verhaal	69
<i>Oefening: Ben ik nog de held in mijn verhaal?</i>	72
3.5 Bouwen en mobiliseren van netwerk	73
<i>Oefening: De netwerkanalyse</i>	74

INTELLECTUEEL DAGBOEK	75
Opdracht: Mijn autobiografie als onderzoeker	76
Opdracht: Goed voorbeeld doet goed volgen	77
Opdracht: Verruim uw horizon	78
Opdracht: Inventariseer uw horizon	79
<i>Spontane invallen</i>	80
Opdracht: Oulipo	84
Opdracht: Genieten van toeval	85
Opdracht: Hans van Maanen criterium	87
Opdracht: Academic fiction	88
<i>Citaten en Referenties</i>	89
Opdracht: A day at the campus	93
Opdracht: Breakdown of the academic normal	94
Opdracht: Een goed begin	95
Opdracht: (Her)ken uzelve	96
<i>Ideeën voor na de verdediging</i>	97

LITERATUUR	102
-------------------------	------------

OVER DE AUTEURS: FLOOR BASTEN	104
--	------------

OVER DE AUTEURS: KERSTIN VAN TIGGELEN	105
--	------------

VOORWOORD VAN DE AUTEURS

“Is this the life for you? It may be, if you have kept your mind active in the years since you were in college but have an uneasy feeling that you have rarely, if ever, stretched it to anything like its limit; if you have read, but widely rather than intensively, never having homed in on something so absorbing that you wanted to get into it deeply; if you have taken courses occasionally—but found them superficial; if you have wondered, when encountering someone who seemed to have found an engrossing intellectual pursuit, if there might not be a field that would do that for you.”

Met dit citaat uit *The Independent Scholar's Handbook* van Ronald Gross openen we elke editie van het *Handboek Buitenpromoveren*. De eerste editie was binnen twee jaar uitverkocht, en ook volgende – geactualiseerde – edities waren en zijn veelgevraagd. We hebben ook een mooie recensie in de NRC gekregen, waarin de gedegenheid van ons handboek werd vergeleken met die van een proefschrift - een mooi compliment natuurlijk. Deze goede ontvangst bevestigde ons vermoeden dat we met een handboek over promoveren naast of na je carrière in een heuse behoefte konden voorzien.

In de tussentijd zijn we ook met grote regelmaat door onder meer overheid, hogescholen en promovendinetwerken gevraagd om incompany voorlichtingen te geven, zodat kandidaat-promovendi zich een realistisch beeld kunnen vormen van het gehele traject. In aanvulling daarop hebben we op eigen initiatief ‘open’ workshops zoals ‘Buitenpromoveren in één dag’ en diverse verdiepende workshops waaronder ‘Literature review’ en ‘Wetenschappelijk schrijven’ ontwikkeld. En we begeleiden individuele buitenpromovendi bij hun onderzoek, als second supervisor of op meer informele basis. De vragen die (kandidaat-)promovendi ons stellen hebben ons aangemoedigd om naast het handboek ook een werkboek samen te stellen, boordevol oefeningen om heel praktisch en concreet aan de slag te gaan met onderzoek op academisch niveau. Dat is dus dit *Werkboek Buitenpromoveren. Dé praktische oefeningen voor promoveren naast en na een carrière* geworden.

Dit werkboek kan in combinatie met het handboek, maar zeer zeker ook zelfstandig gebruikt worden. Voor wie het handboek erbij houdt, hebben we waar relevant tussen haakjes en met de toevoeging ‘HB’ verwijzingen naar hoofdstukken en paragrafen opgenomen; zo betekent ‘(HB 3.11.1)’ dat in het handboek bij hoofdstuk 3.11.1 meer informatie is te vinden over het betreffende onderwerp, in dit voorbeeld over drijfveren en neigingen van wetenschappers.

We hebben dit werkboek in vier delen geordend. Het eerste deel gaat over u en de eigenschappen die u als onderzoeker op wetenschappelijk niveau moet laten zien. We hebben daarbij dankbaar gebruikgemaakt van de zes neigingen die Van der Rijst (2009; HB 3.11.1) heeft geïdentificeerd als horende bij de wetenschappelijke habitus. Deze oefeningen gaan bijvoorbeeld over het onderhouden van uw nieuwsgierigheid, maar ook over het aanscherpen van uw kritische geest en het op peil houden van uw motivatie.

In het tweede deel staan academische vaardigheden centraal. Hierin vindt u oefeningen die u helpen van probleemstelling tot verdediging. Omdat onderzoek zo veel verschillende vormen kan aannemen, mede door de variatie in wetenschappelijke disciplines, hebben wij deze oefeningen redelijk generiek gehouden. Het zijn daarom voornamelijk checklists waarmee u kunt controleren of uw werk aan de standaarden van wetenschappelijk werk voldoet. Uiteraard moet u hierover ook in gesprek blijven met uw promotor.

Het derde deel richt zich op het zodanig inrichten van uw omstandigheden, dat u zo ongestoord mogelijk aan het werk kunt blijven met uw onderzoek. Dit deel gaat dus over het regelen van randvoorwaarden.

Het vierde deel, helemaal achter in het werkboek, is een aanzet tot uw eigen intellectueel dagboek. We raden u vanwege dit intellectuele dagboek en de gelinieerde pagina's tussen de delen door aan om dit werkboek altijd bij u te hebben, zodat u gemakkelijk aantekeningen kunt maken van die kleine maar zo belangrijke vondsten en invallen.

We hopen met dit werkboek een waardevolle bijdrage te leveren aan uw buitenpromotie. Maar mocht de promotie er om de een of andere reden niet van komen, dan kunt u met name deel 4 van dit werkboek ook gebruiken om in elk geval uw geest weer eens intellectueel te slijpen.

Dr. Floor Basten

Dr. Kerstin van Tiggelen, MBA

1

WETENSCHAPPER WORDEN

2.1

FORMULEREN VAN EEN PROBLEEMSTELLING

Een wetenschappelijk probleem is conceptueel van aard. We lossen een conceptueel probleem niet op door iets te doen, maar door een antwoord te vinden waardoor we iets beter begrijpen. In wetenschappelijk onderzoek staat het conceptuele probleem voorop (HB 4.4.3).

Hoewel alle proefschriften aan bepaalde gemeenschappelijke eisen moeten voldoen, is er ook een grote diversiteit. Uzelf verdiepen in de proefschriften van anderen levert vaak verrassende en inspirerende inzichten op, en voorkomt dat u het wiel voor de tweede keer gaat uitvinden. De verzameling van vrijwel alle hedendaagse en veel vroegere Nederlandse proefschriften vindt u op narcis.nl.

Voor dit deel van het werkboek maakt u een selectie van vijf proefschriften uit uw eigen vakgebied. Als u slim bent, dan vraagt u aan uw begeleider(s) welke van de recente proefschriften in het bijzonder hun positieve belangstelling hebben.

OEFENING

Conceptuele problemen

Bestudeer de hoofdstukken die gaan over de probleemstelling. Welke conceptuele problemen worden genoemd? En, indien relevant, welke praktische?

PROEFSCHRIFT 1

PROEFSCHRIFT 2

PROEFSCHRIFT 3

PROEFSCHRIFT 4

PROEFSCHRIFT 5

Het formuleren van een probleemstelling is een van de belangrijkste vaardigheden bij het doen van onderzoek (Oost, 1999; HB 4.4.4). Oost et al. (2002) onderscheidde vier perspectieven op 'probleemstelling', elk met een eigen leidend principe dat een relatie legt tussen de vraag van het onderzoek en een tweede element, een structurelement.

Het eerste perspectief is een *disciplinair perspectief*. Hierin staat de relatie centraal tussen de vraag en dat deel van de werkelijkheid dat onderzocht wordt (bijvoorbeeld de sociologische, biologische of wiskundige). Het tweede is een *verantwoordingsperspectief* en daarin gaat het om de relatie tussen de vraag en de (theoretische, maatschappelijke) reden om die vraag te stellen. Het derde is een *formeel-logisch perspectief*, waarin de relatie wordt gelegd tussen de vraag en het gezochte of getoetste antwoord. Het vierde en laatste perspectief is het *methodisch perspectief*; hier gaat het om de relatie tussen de vraag en de strategie die de beantwoording ervan moet realiseren. Deze vier in de literatuur gevonden perspectieven zijn op te vatten als functies. Oost et al. vulden deze functies nog aan met een synthetische functie en een communicatieve functie.

Tabel 1: Probleemstelling in functies en kwaliteitseisen

Relaties tussen	Functie	Kwaliteitseis
Vraag en discipline	Afbakenen en definiëren van het onderwerp tegen een (inter)disciplinaire achtergrond	Inhoudelijke verankering
Vraag en reden	Formuleren van een theoretisch of maatschappelijk belangrijke doelstelling	Relevantie
Vraag en antwoord	Vastleggen in een uitspraak van wat gegeven is en wat gezocht wordt	Precisie
Vraag en strategie	Indiceren van het type onderzoek en de daarbij passende onderzoeksstructuur	Methodische herkenbaarheid
Structurelementen onderling	Verenigen van vraag, discipline, reden, strategie en antwoord	Consistentie
Structurelementen en tekst/lezer	Informereren van de (deskundige, kritische, controlerende) lezer	Expositie

OVER DE AUTEURS FLOOR BASTEN

I floorbasten.nl

E floorbasten@orleon.nl

Floor Basten (1970) is in 1994 direct na haar studies Franse Taal- en Letterkunde (*cum laude*) en vrij doctoraal Sociale Wetenschappen (met Onderwijskunde als adoptiestudie) in Nijmegen begonnen als onderwijskundig medewerker bij de Universitaire School voor Informatica. Haar opdracht was de implementatie van een grootschalige onderwijskundige vernieuwing. Halverwege dit project, in 1996, begon ze als buitenpromovendus aan een onderzoek, dat ze in 2000 onder de naam *Metaforen en verhalen over organisatiewetenschap en onderwijsinnovatie. Een leergeschiedenis* met succes verdedigde. Haar studie ging over verschillen en overeenkomsten tussen wat bedrijfswetenschappers in hun publicaties aan anderen adviseren (het betoog over de ideale organisatie) en de manier waarop ze zich over de eigen organisatie uitlieten (het epos). Haar casus was de Nijmegen Business School in de periode tussen 1988 (de oprichting) en 1998 (het veldonderzoek). De verschillen bleken groter dan de overeenkomsten. Om dit te verklaren, heeft ze vanuit letterkundig perspectief het betoog en het epos geanalyseerd op terugkerende taalpatronen, om zo in het betoog de dominante metafoor van samenwerking en cocreatie, en in het epos die van het strijdtoneel te vinden. Deze laatste metafoor was op haar beurt weer in het historisch perspectief te plaatsen van de opleiding in haar sociaal-culturele en politieke context van een universitaire omgeving.

Na haar promotie heeft Floor als postdoc gewerkt aan het tweejarig, internationaal en door de EU gesubsidieerde project *Education and Training for Governance and Active Citizenship in Europe (fifth framework)*. Hierin analyseerde ze de discoursen van beleidsmakers, politici, academici en actieve burgers om te vinden dat er grote verschillende zaten tussen de eerste drie (oproep tot burgerschap) en de laatste (burgerschap als praktijk).

In 2003 richtte Floor haar onderzoeksbureau OrléoN op, 'organisaties leren onderzoeken'. Sindsdien voert ze voor opdrachtgevers narratief onderzoek uit, met name naar complexe sociale vraagstukken en maatschappelijke dienstverlening. De dubbelzinnigheid van 'organisaties leren onderzoeken' betekent dat ze ook opdrachtgevers ondersteunt bij hún onderzoek. Dit laatste heeft Floor vanaf 2008 ondergebracht in Campus Orleon, een netwerk van en voor onderzoekers binnen en buiten de universiteit. Zij is daarnaast (gast)docent bij diverse hogescholen en universiteiten, waar zij lesgeeft in onderzoek en afstudeerders begeleidt, onder andere bij NSO CNA Leiderschapsacademie, waar ze verantwoordelijk is voor de Onderzoeksleerlijn. Haar expertise in narratief onderzoek wordt veelvuldig ingeschakeld door onderwijsinstellingen en opdrachtgevers in het maatschappelijke veld. In 2016 heeft ze samen met Kerstin van Tiggelen Expertisecentrum Buitenpromoveren opgericht. Floor biedt ook ondersteuning aan (buiten)promovendi.

OVER DE AUTEURS KERSTIN VAN TIGGELEN

I kerstinvantiggelen.nl

E info@kerstingvantiggelen.nl

Kerstin van Tiggelen (1965) studeerde Nederlandse Taal- en Letterkunde aan de (toen nog) Rijksuniversiteit Utrecht. Zij brak deze studie af toen de niet-opbeurende carrièreperspectieven werden ingehaald door de succesvolle groei van haar tekst- en communicatiebureau dat later verder ging onder de naam *Accent Grave : tekstschrijvers sinds 1989*, opgericht met partner Els Zeestraten. Vanaf dat moment richtte Kerstin zich volledig op de drie pijlers van Accent Grave. Dat is op de eerste plaats het ontwikkelen van communicatieconcepten en -strategieën. Daarnaast het schrijven van teksten in eenvoudig Nederlands (B1) tot en met academisch niveau (C2) op het gebied van corporate communicatie, marketingcommunicatie en interne communicatie. En als derde het uitvoeren van kwalitatief en kwantitatief markt- en lezersonderzoek.

Omdat mede met de opkomst van de nieuwe media communicatie van steeds grotere strategische waarde binnen het ondernemingsbeleid werd, verstevigde Kerstin haar ervaringen als ondernemer met een bedrijfskundige MBA (*cum laude*) om zo haar adviesfunctie te verbreden. Een vraagstuk op het snijpunt van organisatiekunde en communicatiewetenschap bracht beide kennisgebieden bijeen tot een promotieonderzoek naar bottom-upcommunicatie binnen organisaties. De kern: regels kunnen beknellen, maar geven ook houvast. Hoe gaan professionals om met hun taken als zij geen duidelijke regels ervaren? Een actuele vraag, zeker nu steeds meer organisaties zich realiseren dat niet alles in regels is te vangen, en zelfs actiever willen sturen op waarden. Onder de titel *Following the white rabbit: rule users' effects on the life cycle of holes in rules* verkent het proefschrift strategieën die professionals volgen bij het omgaan met deze problemen ('gaten') rond regels en de wijze waarop zij over deze situaties communiceren. De ontwikkelde classificatie *Nederlandse Collectie van Gaten in Regels* vormt een waardevol instrument om het gesprek over praktische werksituaties op gang te brengen. Daarnaast geven de uitkomsten van het uitgevoerde empirisch onderzoek richting aan de manier waarop organisaties deze beslisprocessen kunnen faciliteren. De promotie vond plaats in februari 2013.

Naast haar werk voor Accent Grave is Kerstin directeur-oprichter en seniorauditor van Testudo, dat namens de Stichting van de Arbeid en de ministeries OCW, SZW, EZ toezicht houdt op EVC-trajecten in relatie tot mbo-opleidingen, hbo-opleidingen en branchestandaarden. Haar passie voor onderzoek heeft zij vormgegeven als oprichter van het kenniscentrum NIDAA over onder meer vondelingen en neonaticide. Tot slot begeleidt ze masterstudenten (post-hbo, MBA en universiteit) en – via het samen met Floor Basten opgerichte Expertisecentrum Buitenpromoveren – promovendi.

Floor Basten en Kerstin van Tiggelen

HET WERKBOEK BUITENPROMOVEREN IS GESCHREVEN DOOR DE AUTEURS VAN HET HANDBOEK BUITENPROMOVEREN. WAAR HET HANDBOEK RUIM 420 PAGINA'S INHOUDELIJKE INFORMATIE BIEDT OVER ALLE ASPECTEN VAN HET PROMOTIEPROCES, DAAGT HET WERKBOEK DE PROMOVENDUS IN SPE EN ONDERWEG VOORAL UIT OM DIE INHOUD NAAR HET EIGEN ONDERZOEK TE VERTALEN EN ZICH ZO TE OEFENEN IN ONDERZOEK OP ACADEMISCH NIVEAU.

VOORBEELDOEFENING UIT HET BOEK: DE DUIVELSDRIEHOEK

Bij projectmanagement zijn drie aspecten belangrijk, niet alleen omdat ze voortdurend terugkerende thema's vormen, maar ook vanwege hun sterke samenhang: tijd, geld en kwaliteit. Deze vormen samen de zogeheten Duivelsdriehoek. In het dagelijks spraakgebruik worden de drie elementen ook wel aangeduid als snel, goed en goedkoop.

Het principe is heel simpel: kies willekeurig twee aspecten uit, en die gaan (vrijwel) altijd ten koste van het derde. De driehoek kan helpen bij uw keuzes: wilt u iets snel en toch met een goede kwaliteit, dan hangt daar een hoger prijskaartje aan. Wilt u snel en goedkoop, dan gaat dat linksom of rechtsom ten koste van de kwaliteit. Het zal echter duidelijk zijn dat de wetenschappelijke kwaliteit bij een proefschrift voorop staat, zodat snel en goedkoop geen waarschijnlijke gang naar de titel is.

OEFENING

De Duivelsdriehoek

Wat verstaat u onder kwaliteit in relatie tot uw proefschrift, en hoe denkt u dat te realiseren?

Wat is het maximale bedrag dat u wilt of kunt uitgeven aan het promotietraject, en wat betekent dat voor de keuzes die u moet maken?

Hoeveel uur verwacht u per week minimaal met uw onderzoek bezig te zijn, en hebt u die tijd eigenlijk wel?

Waar zou u het eerste op 'bezuinigen': kwaliteit, geld of tijd?

